

Slovenski jezik

Glasilo Slavističnega društva

Letnik II.

Uredili

Janez Logar Jakob Šolar dr. Franc Tomšič

Per. II 342/2

1939

Izdalo Slavistično društvo v Ljubljani

Inv. 10.025

Ter. 7 342

Dr. Rajko Nahtigal

O imenu panonskoslovenskega kneza Kocelja

Zelo zaslužna in zanimiva knjiga prof. dr. Fr. Grivca, Slovenski knez Kocelj (Ljubljana 1938), ki, kakor vsaka taka, odpira pot nadaljnjemu raziskovanju in razmišljanju, mi je dala povod za ponovni pretres nikakor ne enostavne, kakor bi se zdelo na prvi pogled, etimologije imena znamenitega panonskoslovenskega kneza Kocelja, Slovaka po poreklu.

Za njegovega življenja se je v slovanskih ustih glasilo ime, kakor moremo sklepati iz cerkvenoslovanskih prepisov starocerkvenoslovanskih spomenikov, *Kocel'ъ*, v stari cirilski pisavi in transkripciji glagolske *Коцѣль*. V najstarejšem rokopisu Žitija sv. Metodija rusko-cerkvenoslovanske redakcije iz XII. stol. s sledovi glagolskega originala beremo v 8. poglavju dvakrat imenovalnik *Коцѣль* (za prvotno steksl. *Коцѣль*) in *Коцѣль Косѣль* ter dajalnik *Коцѣлю Косѣлу* in v 10. poglavju še dajalnik *Коцѣлю Косѣлу*¹, torej obakrat v dvojni obliki *Kocel'ъ* in *Kocel'ъ*, o katerih glej dalje doli. V istem rokopisu nekdanjega Uspenskega sobora je tudi *Глаго похваляно* Cirilu in Metodiju z dvakratnim dajalnikom *Коцѣлю*¹. V Žitiju sv. Konstantina-Cirila se pojavlja ime v 15. poglavju v imenovalniku in rodilniku: v ruskem rokopisu XV. stoletja bivše moskovske Duhovne akademije *Кочель, князь панонск вѣтъ Кочеля* s trdo obliko in ruskodialektično zameno *č* za *c*; v južnoslovanskem prepisu diakona »gramatika«² Vladislava iz l. 1469. *Кѣцли, князь панѣнскыи* in *ѡ Кѣцла*, a v srbskem lvovskem iz XV. stol. na prvem mestu *Коцлы* s čudno pokvarjeno obliko imenovalnika v obeh rokopisih.³ V traktatu o slovanskem pismu črnorizca Hrabra, ki je bil napisan, ko so še živeli učenci, ki so videli Konstantina-Cirila in Metodija, stoji v ruskem rokopisu moskovske Duhovne akademije iz XV. stol. s pripombo *сѣт къ еще живи, иже сѣтъ видѣли и² in s sledovi glagolskega originala вѣ въ времена... Кѡцла княза влатьска*, t. j. *Kocel'a knjaz'a blatska*, v bolgarskem tekstu iz l. 1348. pa *Коцѣль княза влатѣнска, Kocel'a kneza blatenska*³. Iz navedenih pisav v rokopisih se vidi, da ime ni bilo niti na jugu niti v Rusiji navadno ali celo znano. Za to govori na jugu ponavljajoča se po-

¹ Лавров П. А., Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности str. 73—75, 85 (Ленинград 1930).

² Лавров l. c. str. 29, 62; Fontes rerum bohemicarum I 31 (v Praze 1873).

³ Ягичъ И. В., Разсужденія южнославянскои и русскои старини о церковно-славянском языкѣ (Исследованія по русскому языку I 302, 300. Санктпетербург 1885—1895); Лавров l. c. 164. s v. bolgarskem tekstu stoji za *z* z' diakritičnim znakom v prvotnem pomenu *dz*.

kvarjena oblika, na ruskih tleh pa, kjer so se posebno natančno razlikovali palatalizirani in nepalatalizirani glasovi, dubleta *Кочѣль* z zameno prvotnega nenavadnega sufiksa *-ol'ъ* z navadnejšim slovanskim *-olъ* (glej doli). Le to obliko pozna tudi staroruski letopis, ki omenja ime pod l. 898. dvakrat v imenovalniku *Кочѣль* in enkrat v dajalniku *Кочѣловнѣ*.⁴

Izmed latinskih virov nahajamo v *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* v 10. pogl. *Chozil filius eius* (scil. *Priwinae*, t. j. *Pribine*, prim. ib. in *regionem Vulgariam*), v 11. pogl. pa trikrat *Chezil* in v 13. pogl. dvakrat *Chezilonis*.⁵ Dve pismi papeža Janeza VIII. iz leta 873. sta naslovljeni *Cozili comiti*.⁶ V listini iz l. 861. se omenja *quidam comes de Sclavis nomine Chezul*, v *Traditiones* s. Emmerami I, cap. 23 iz časa 876—887 *Chezil dux* in za l. 891. še *Chocil dux*, a v pripisih k čedadskemu evangeliju iz IX.—X. stol. je zapisan na l. 2 b *Cozil* in na l. 14 *Quocili* poleg *Priuwinna*, kar je zabeležil pač Roman.⁷ Oblika *Chozil-Cozil*, zlasti pa *Quocili* ustreza slovan. *Кочѣль*, le da v prvih dveh primerih ni izražen tudi redukcijski vokal *-o* končaja, brez katerega v IX. stol. v slovanščini z njenimi tedanjimi brezizjemno odprtimi zlogi še ni bil mogoč izgovor. Druga oblika *Chezil* je naslonjena na enako se glaseče starovisokonemško ime s preglasom *a > e* iz *Chazil*.⁸ Za nemško ime je smatral to obliko germanist Th. Grienberger, ki je Jagiću prispeval z razlago nemških imen v seznamu v *Conversio*, kjer je govor o posvetitvi cerkve l. 850. v Pribinovi panonski prestolnici.⁹ Pisava grškega Žitija sv. Klimenta bolgarskega iz X.—XI. stol. *Κοτζελης*¹⁰ je za določitev prvotne oblike imena brez posebnega pomena.

F. Miklošič v razpravi *Die Bildung der slavischen Personennamen* (Wien 1860) ne navaja imena *Кочѣль* in tudi ne sufiksa *-ol'ъ* med imenotvornimi z *-l-* (str. 8-9 našteva le *-лъ*, *-ala*, *-alb*, *-elb*, *-ilo*, *-ilъ*, *-olъ*, *-ulъ*). To pojasnjuje navedba v *Lexicon palaeoslovenico-graeco-*

⁴ Издание Археографической комиссии. Лѣтопись по Ипатскому списку str. 15-16 (Санктпетербургъ 1871). Лѣтопись по Лаврентіевскому списку str. 25—27 (Санктпетербургъ 1872). — V izdajah Žitij i. dr. P. Šafařika in F. Miklošiča je pisava imena v splošnem popravljena.

⁵ V izdaji M. Kosa (*Razprave Znanstvenega društva 11, historični odsek 3, Ljubljana 1936*) str. 135, 136, 139.

⁶ Kos F., *Gradivo za zgodovino Slovencev II 166* (Ljubljana 1906).

⁷ Kos F. l. c. str. 137, 210, 227, 250, 254. O imenih v čedadskem evangeliju glej tudi Rački F., *Slovenski a napose bugarski in hrvatski u Italiji putnici ponajviše druge polovice IX. vieka* (Rad Jugoslavenske akademije knj. XLII, str. 201, 203. Zagreb 1878).

⁸ Förstemann E., *Altdeutsches namenbuch. Zweite auflage. I 363* (Bonn 1900). Tam se med drugim navaja Chazili iz X. stol. poleg Chezil iz l. 931 i. dr. O preglasu, ki je v starovisokonemščini prodril v VIII. stol., prim. Schatz J., *Althochdeutsche Grammatik* str. 39 (Göttingen 1927).

⁹ Jagić V., *Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache I 87-88* (Wien 1900), v drugi izdaji *Entstehungsgeschichte itd.* str. 483, 485 (Berlin 1913). Na str. I 6 prve izdaje, str. 10 druge piše »Chezil (sl. ?)«. Mišljena pa je s tem pač le naslonitev na nemško ime, o kateri se govori na gornjih mestih.

¹⁰ Miklošič F., *Vita s. Clementis*, 4. pogl., str. 6 (Vindobonae 1847); *Fon-tes rerum bohem.* l. c. str. 81.

latinum (Vindobonae 1862—1865) str. 306 »Коцѣль m. nom. propr. ahd. hezil«, iz katere je razvidno, da je Miklošič smatral ime za tuje, nemško. To mnenje ponavlja F. Rački v Radu XLII l. c., str. 201 (gl. prip. 7). F. Kos je sprejel ime »Kocel« v seznam »Ob osebnih imenih pri starih Slovencih« (Letopis Matice Slovenske za l. 1886., str. 121), ne izraža pa se o njegovem poreklu. Odločno se je izrekel za slovanski vir V. Jagić v »Entstehungsgeschichte« (1900, 1913) l. c., in sicer v obeh izdajah enako (gl. prip. 9). Ker stoji ime v Conversio v seznamu na začetku slovanskih, misli, da smo upravičeni, izvajati ga iz slovanskega besednega zaklada. Toda prvo mesto je za ime Pribinovega sina brez ozira na etimologijo kakršnihkoli imen samo po sebi umevno. Nastavitve oblike Коцѣль poleg Коцѣль se po virih ne da podpreti. Sufiks je bil *-vl'v*, ne *-el'v*. Kjer je pozneje *e*, je seveda le historični refleks za *v* v močni poziciji.

Jagić istoveti ime s slovenskimi in srbskohrvatskimi apelativnimi samostalniki, ki pomenijo »Schweif, Ende«, potem v prenesenem pomenu »Zopf, Stengel«. Za to navaja po zagrebškem akademičnem Rječniku iz Divkovića *kocel'* in *kocal'* za »kačji rep« (sicer je drugje še v pomenu »kita«, a v pesmi ogrskih Hrvatov v frazi »do *kocela* blago njemu zgorik«) in po Pleteršniku *kocelj* »Krauskopf« ter *kocel* (t. j. *kocel*, je tudi *kocalj*) »entkranter Maiskolben«. Toda že s tem, da pravi, da je teže reči, v kakšnem razmerju je k temu srbsko-hrvatski *kocel'* »galun«, priznava, da so to po svojem postanku lahko različne besede, o čemer že z ozirom na svojevrstne, nezdružljive pomene ne more biti dvoma; v primeri z imenom je deloma tudi sufiks drug, *-el'v*, ne *-vl'v* (o teh i. pod. sufiksih glej še doli). Vrh tega bi bilo treba še slovanskost navedenih izrazov dokazati, katero napravi že samo *c* po *o* in pred *e* ali *v* sumljivo, ki ga tu ni mogoče razložiti niti s progresivno (n. pr. *otvčv*), niti z drugo, regresivno palatalizacijo (n. pr. dat., loc. sing. *ročé*) ali z zah.-slovan. *tj-kt* (n. pr. češ. *ovoce*, *noc*); sicer se *c* pojavlja le po analogiji (n. pr. st. srb.-hrv. *тыцати*, sed. *ticati* »pertinere« po *naricati* i. pod.), kot poznejši produkt asimilacije v soglasniških skupinah shrv. *čr>cr* (n. pr. *črn*) ali sev.-slovan. *čs>c* (n. pr. češ. *německý*) in v besedah, ki posnemajo glas (n. pr. splošnoslovan. *cikati*, sloven. *čikati* »zirpen, piepen«, *cik* »Singdrossel«) ali izražajo psihično emocijo (n. pr. rus. interj. *тс!* = *c*, t. j. »*ps!*«) ali so prevzete iz otroškega lepetanja (n. pr. splošnoslovan. *cic-*, *cec-*, *cuc-*, srbsko-hrv. *cica*, sloven. *céc* »Zitze«)¹¹, ali pa so, kar je najnavadnejše, izposojenke, kakor n. pr. praslovan. *ocvčъ*, steksl. *оцѣтъ* najbrž preko germanščine iz lat. *acētum*, splošnoslovan. (tudi strus.) *ocēlv* fem. poleg *ocēlv* masc. »jeklo«, prim. sloven. dial. *ocēl* fem., *čcəl*, *ocēl* masc., iz latinskega **aciale*¹², ime *Kocijan* iz lat. *Cancianus*, vzh.-slovan. *cvrky* iz got. **kirikō* poleg zah.-slovan. *civrky* iz stvnem. *kiricha* i. dr.¹³ P. Budmani v akade-

¹¹ Prim. Berneker E., Slavisches etymologisches Wörterbuch I 128-129 i. dr. (Heidelberg 1908—1913). Za vprašanja slovanskega glasoslovja tu in sicer gl. Nahtigal R., Slovanski jeziki (Ljubljana 1938).

¹² Miklošič F., Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen str. 219 (Wien 1886); o *ocēlv* gl. tudi Skok, P. v Slavia VIII 788 (v Prage 1929-1930).

¹³ Nahtigal R., Starocerkvenoslovanske študije str. 17 sl. (Razprave Znanstvenega društva 15, filološko-lingvistični odsek 3. Ljubljana 1936).

mičnem Rječniku V 139 loči *kocel'* (natisnjeno brez naglasa in roditelika) »rep« od *kòcel'*, gen. *kocèl'a* »galun« in pravi o prvi besedi, da je redka in nejasna, za drugo pa, da je »nepoznata postaña«. Prvo primerja s češkim *kocer* »bič«, toda to je slovaško in v rabi v oblikah *kocer*, *kacár*, *kacour*, kar onemogočuje neposredno primero. Je sinonim h *korbáč*, a bič spleten navadno iz protja.¹⁴ Izraz *kòcel'* »galun« se rabi po Vuku Karadžiću v južnih krajih, po drugih v Dalmaciji, pa mu mora biti vir kakor z njim označenemu predmetu tuj. Po vsej verjetnosti je neka veza s srednjelat. *calcidonius* istega pomena iz gr. Χαλκιδών v Mali Aziji, kjer so nekdanj predvsem pridobivali ta kamen. Rus. колчедан, колчадан je jasno takega postanka.¹⁵ Srb.-hrv. *koc-* je moglo nastati iz **kolc-* kakor gen. sing. *kóca* iz *kolca > *kooca h *kòlac* i. pod. Sloven. *kóčalj*, gen. *kóčlja* je po Pleteršniku 1) »Krauskopf, zottiger Hund, rauhaariges Kleid, Pelz, entkernter Maiskolben« in 2) »Haarzotte«, po Slovenskem pravopisu (Ljubljana 1935) »kocasta oseba ali reč«. Pleteršnik bi bil moral pač pod 2) postaviti »entkernter Maiskolben« ali še bolje, besedi sploh ločiti, kajti malo je verjetno, da bi bili istovetni. Na to kaže že to, da se v pomenu »entkernter Maiskolben« rabi tudi oblika *kócel'*. Tvorbi *kóčalj* - *kóčel'* »koruzni storž« je vezati s sloven. *kocēn*, o čemer glej dalje doli; *kóčalj* v prvem pomenu in podobne besede, kakor *kocina* (prim. dluž. *kocyba*), *kóčast* i. dr. pa je izvajati iz *koc*, kar je, kakor stoeš. *koc* »plašt hrubý a chlupatý«¹⁶, polj. *koc* po Brückneru »z grubej materji, kosmatej«, sicer nem. »Kotze, zottige Wollendecke«¹⁷, strus. коць poleg коць »род плаща, епанча«, rus. dial. коц »стриженный ковер«, »Decke«, mrus. коц »Kotze, zottige, wollene Decke«, brus. коц »шерстяное одъяло«¹⁸, iz stvnem. *kozso*, srvnem. *kotze* »grobes, zottiges Wollenzeug, Decke oder Kleid davon«.¹⁹

Ako misli dalje Jagić, da nedvomno (»es unterliegt keinem Zweifel«) pripadata k istemu korenu tudi коцкнъ in қочанъ z osnovnim pomenom »dickes Ende, dacher auch membrum virile«, ta osnovni pojem, kakor bomo videli, ni tako gotov, a zvezo je cum grano salis mogoče pripustiti v srbohrvaščini za Divkovičev *kocalj* »rep« in sorodno, v slovenščini za *kóčalj* - *kócel'* »entkernter Maiskolben«, kar pomeni po Pleteršniku tudi

¹⁴ Jungmann J., Slovník českoněmecký II 92 (v Praze 1836) i. dr.; M. Kálal, Slovenský slovník str. 248 (Banská Bystrica 1924).

¹⁵ Преображенский А., Этимологический словарь русского языка str. 339 (Москва 1910).

¹⁶ Gebauer J., Slovník staročeský II 72 (v Praze 1916).

¹⁷ Brückner A., Slovník etymologický jazyka polského str. 242 (Kraków 1927); Konarski F. etc., Vollständiges Wörterbuch der deutschen und polnischen Sprache. Zweite Auflage. I 410 (Wien 1911).

¹⁸ Срезневский И. И., Материалы для словаря древне-русского языка I 1305 (Санктпетербургъ 1893); Даль В., Толковый словарь живого великорусского языка. Третье издание II 464, 461 (С.-Петербургъ-Москва 1905); Павловский И. Я., Русско-нѣмецкій словарь. Третье издание str. 585 (Рига 1900); Желеховский С., Малорусско-нѣмецкій словарь I 372 (Львів 1886); Носовичъ И. И., Словарь бѣлорусского нарѣчія str. 250 (Санктпетербургъ 1870).

¹⁹ Kluge F., Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Neunte Auflage str. 257 (Berlin-Leipzig 1921). Gl. tudi pri Gebaueru, Brückneru, Sreznevskem l. c. in pri Pleteršniku.

kocēn poleg »Kohl-, Kraut-, Kürbisstengel«, po Pravopisu »zeljnati štor«, ne pa za shrv. *kocel'* »Alaun« in sloven. *kócalj* »Krauskopf«. Napačno navaja tudi Berneker v etimološkem slovarju str. 536 pod *kočanъ* in sloven. *kocēn* isto *kócalj* »Krauskopf, zottiger Hund« in *kocina* »Haarzotte«. Besedna tvorba *kocēnъ* je sinonim h *kočanъ* in, kakor se zdi, tam v rabi, kjer ni starejše in nekdanj splošne tvorbe *kočanъ*; vsaj slovenščina in kajkavščina to lepo izpričujeja v primeri s sosedno srbohrvaščino. V slovenščini in kajkavščini²⁰ je izraz *kočan*, kolikor je videti, dandanes neznan (tudi Pleteršnik ga ne zaznamuje), rabi se le *kocen*, pač pa se nahaja *kōčan* za »okošl'en klip kukuruza« in »obriti podbradek« v nekih krajih bivše Srbije, *kōčān*, gen. -āna v Dobroti pri Kotoru ter *kōčān*, gen. -āna »caulis« i. pod. pri Stuliću (Dubrovnik), v Črni gori, Šumadiji in Sremu, tu tudi z metatezo soglasnikov *čōkān*. V Sremu je po Karadžiću *kōčān* to, za kar se sicer govori *ōkomak* »der ausgedroschene Kukuruzkolben«.²¹ Isto kaže še lepše naziv za neko vrsto repe »brassica capitata«, za kar je po Šulku v kajkavskem Zagorju *kocenjača*, po zbirki rastlinskih imen iz Slavonije in Križevca pa *kočanica*²², prim. rus. *кочанная капуста* in mrus. *кочерѣга* »brassica rapa«. Tudi v drugih slovanskih jezikih srečamo dandanes le *kočanъ*: bolg. *кочан* »Kohlkopf, Kohlstrunk«, rus. *кочан*, gen. *кочанá*, »Kohlkopf« poleg *кочерѣга* »Kohlstrunk« (prim. *кочерá* »knorriger Stamm« in mrus. *кочерѣга* »brassica rapa«), mrus. *кочан*, *качан* »Strunk, Stamm«, polj. dial. *koczán* »Kohlstrunk«, toda prim. *zakoczienieł* »steif werden«, rus. *коченѣть* »erstarren, steif werden«, mrus. *кочанѣти*, *качанѣти* »vor Frost erstarren«, shrv. *skočāiti* se »hart werden«²³ proti sloven. *koceněti* s sinonimi *dreveněti*, *cepeněti*, rus. *цѣпенѣть*, shrv. *okōreti* i. pod. Poleg tega je v ruskocerkveno-slovanskih rokopisih Georgija Hamartola *кочанъ* ali *кочани* plur. »membrum virile«, kar je verjetneje po prenesenem pomenu, nego drugega postanka, vendar prim. alb. *koš* »membrum virile«.²⁴ Etimologija besede *kočanъ*, ki se je razširila tudi še daleč preko slovanskega ozemlja v letščini, romunščini, albanščini, novogrščini in osmanščini, je po Bernekeru temna. Kot besedno tvorbo jo stavlja Miklošič, Vergleichende Stammbildungslehre str. 128 skupno s steksl. *мождани* plur. t. in sloven. *kocēn* ob stran čestim privedniškim tvorbam s sufiksom -ēno->ēnъ, ki pomenijo iz tega narejen, kar izraža tema (moglo bi se reči tudi: take vrste, narave); poleg tega omenja tam str. 129 še posebe sufiks -ēno neutr. v *kolēno*, *polēno* in steksl. *тимкно* »lutum«. Po naglasu stoji shrv. *kōčan*, gen. *kōčana* iz -āna s prvotno rastočo intonacijo bliže substantivu shrv. *kōleno*, *kōl'eno*, sloven. *kolēno*, rus. *колѣно* nego substantivizaciji shrv.

²⁰ Akademični Rječnik V 139 pod *kocen* (brez naglasa); prim. tudi J. Kriztjanovich, Grammatik der kroatischen Mundart str. 15 (Agram 1837).

²¹ Караџић В. С., Српски Рјечник. Треће издање str. 305, 469, 857 (у Биограду 1893); Akademični Rječnik V 141, II 57-8.

²² Šulek B., Jugoslavenski imenik bilja str. 149 (u Zagrebu 1879).

²³ Prim. Berneker, Etymolog. Wörterbuch str. 536 pod *kočanъ*; Преображенскій, Этимолог. словарь str. 372 pod *кочанъ*.

²⁴ Срезневскій, Материалы I 1305; Berneker str. 536; Walde A., Pokorny J., Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen I 384 (Berlin-Leipzig 1930).

mōždani, sloven. knjiž. *možgani*, s čimer pa se strinja sloven. *kocēn*. Toda naglaša se tudi shrv. *kōčān*, gen. *kočāna*, *kōčān*, gen. *kočāna* s prvotno naglašenimi končaji kakor rus. *кочан*, gen. *кочанá*, pa bi to poleg shrv. *kōčān*, gen. *kočāna* spominjalo na avgmentativne i. dr. tvorbe s sufiksom *-anъ*, kakor shrv. *kljpan*, gen. *kljpana* poleg *čurān*, gen. *čurāna*.²⁵ Enaka razlika v naglasu je pri avgmentativih v nekaterih primerih v ruščini, kakor *зубān*, gen. *зубāná* poleg *великān*, gen. *-āna* i. dr.²⁶, pa tudi med ruščino in slovenščino s čakavščino, kakor rus. *зубān*, *пузān*, gen. *-ānā* proti sloven. *zobān*, *nosān*, gen. *-āna*, čak. *nosān*, gen. *-āna* iz *-āna* i. pod. Seveda se je osamljena tvorba posebnega pomena **kokēno->kočānъ* lahko šele sekundarno pridružila tvorbam z *-anъ*. Na izvedbo iz istega korena kažejo že navedeni samostalniki rus. *кочерá*, *кочеры́га*, mrus. *кочерéра* ter glagol sloven. *uskóčiti se*, manj verjetno shrv. *kóčiti* (n. pr. kolo) in *kóčiti se* »steif tun, stolz einherschreiten« (glej doli). Z njim je v zvezi gotovo tudi *kocēnъ*, toda na kakšen način in ali je izven slovenščine in kajkavščine še kak sled te tvorbe, ni povsem lahko odločiti.

V znanstveni slavistični literaturi je najprej Miklošič, *Lexicon palaeoslovenicum* str. 306 primerjal pod *кочани* plur. sloven. *kocen*, srb. *kočān*, *kočān* in let. *kocens*, v etimološkem slovarju str. 122 pa je celo na čelo postavil *kocēnū* ter k primeri pritegnil še srb. *skócati se* »hart werden« in polj. *kocanki*, *kocenki* »Ruhrkraut«, kar je že Linde vezal s sloven. *kocen* in rus. *кочан*.²⁷ Berneker l. c. str. 536 izhaja seveda iz *kočānъ*, a pomnožil je Miklošičeve gornje navedbe s stčes. *kocana* ali *kočān* »ein Gewächs«, morav. dial. *kocan*, *kocanka* »Art Weide« in polj. *kocanka*, st. tudi *koczanka* »Gnaphalium, Strohblume, Sandruhrkraut«. Let. *kocens* pri Miklošiču, *kazans*, *kazens* s z za c »Kohlstrunk, Kohlkopf« pri Bernekeru nima nič opraviti s *kocen*. Let. *kacens* je po mnenju letologov Mühlenbacha-Endzelina izposojenka iz slovan. *kočānъ* s c za č, kakor n. pr. še v let. *čilveks* iz slovan. **čelověкъ*.²⁸ Shrv. *skócati se* je kljub Bernekerovemu dvomu izvajati po Meilletu iz **kolъc-*, prim. rus. *околѣтъ* »(von Thieren) krepieren, erstarren (vor Kälte)«.²⁹ Meillet izvaja iz tega tudi *kóčiti*. Za to govori dolgo *ó* iz *ol>oo* v primeri s podobnimi glagoli kakor *kóbiti*, *kóziti*, *kómiti*, *kóriti*, *kóšiti*, *kótiti* i. dr. Od rastlinskih imen je stčes. *koczana* »iacynctus« v slovarju XIV. stol. nejasno. Gebauer navaja to pod »*kocana*, *kočāna* (?)« »roslina toho jména«. ³⁰ Bernekerovo stčes.

²⁵ Leskien A., *Grammatik der serbokroatischen Sprache* I 237 (Heidelberg 1914).

²⁶ Брандтъ Р., *Начертаніе славянској акцентологіи* str. 276 (Санкт-петербургъ 1880); Nachtigall R., *Akzentbewegung in der russischen Formen- und Wortbildung* str. 219 sl. (Heidelberg 1922).

²⁷ Linde S., *Słownik języka polskiego*. Wydanie drugie II 393 (Lwów 1855).

²⁸ Mühlenbach K.-Endzelin I., *Lettisch-deutsches Wörterbuch* II 130 in I 382-3 (Riga 1925-7); Berneker l. c. str. 536 in 141.

²⁹ Meillet A., *Les alternances vocaliques en vieux slave* p. 373 (*Mémoires de la Société de linguistique de Paris* XIV. 1906-8); Павловскій l. c. str. 894. — Pri Bernekeru stoji tu pomotoma pred *skočānjiti se*, *skócati se* »sl.«

³⁰ Gebauer J., *Slovník staročeský* II 72 (v Praze 1916); Bartoš F., *Dialektologie moravská* II 507 (Brno 1895). O latinských pisavah za hiacinto prim. Paulys *Real-Encyclopädie* IX 4 sl. (Stuttgart 1916).

kočan je najbrž pomota za »*kočana*«. S *kocénz* to seveda ne more imeti zveze, zlasti še, ako je pod »iacynctus« umeti vrtno lepотно cvetlico *hyacinthus*, za katero se v starih spisih piše tudi *iacinthus*, *hiacinctus* in *hiachyntus*.³⁰ Od Gebauera po Bartošu³⁰ primerjano morav. *kocan*, *kocanka* »jiva« je za »*salix capraea*« ter se imenuje tudi *kot'atnica*. Jasno je, da je to izvajati iz *kot*, *kocour*, *kocánek* »maček«, kakor je tudi sloven. *vrbove mačice*, nem. *Weidenkätzchen*. Poleg omenjenega naziva za vrbo pa ima Bartoš l. c. 503 tudi za *gnaphalium dioicum* *kocián*, z drugim imenom še *myši úška* i. dr. Po Kottu je to *kociánek* ali *plesnivec*, enako po Ranku »*Ruhrkraut*«. ³¹ Tušek naziva to rastlino *zajčje nožice*, a Šulek tudi *medvedove tačice*, zahodnoevropsko pa se to imenuje naravnost *mačje tačice*; nem. *Katzenpfötchen*, franc. *patte* ali *pied de chat*, angl. *cat's foot*.³² Hegi l. c. str. 456 pravi: »Der Name Katzenpfötchen bezieht sich auf die weichbehaarten Stengel und Blätter.« Tudi naše *Gnaphalium Leontopodium* označuje Tušek l. c. str. 136 »belokosmata planinka«. Za češčino ne moremo tedaj govoriti o kakšnem sledu tvorbe *kocénz*. Polj. *kocanki*, *kocenki* je po Lindeju l. c. II. 393 isto *gnaphalium* »*Ruhrkraut*«. Hegi l. c. st. 462 dodaja pri tem imenu franc. *pied de chat* in označuje rastline kot »krautige Pflanzen... mit filziger bis wolliger Behaarung«. Brückner podaja za poljska izraza z gornjim se strinjajočo razlago: »*kocanek*, *kocanki*, *kocie mądzie* (t. j. »mačji modi«) u Stanka 1472 r., *kocenki*, niby »že to ziele koty bardzo lubią«; i »gałazki wierzbowe«, niby kotki (t. j. »mačice«); jest i *kocianka*, u nas i u Czechów«. ³³ Izraz *kocianka* (po Konarskem l. c. st. 411 *kocianki* »vrbove mačice«) je očitno izveden od svojilnega pridevnika **kot'ivz* > polj. *koci* »mačji«, *c* v *kocanki* pa se da primerjati s *c* v *kocour* »maček«, tvorbi, enaki češ. *kocour*, a prim. tudi češ. *kocánek*. Toda v poljščini imamo izraz *kocanka* še za drugo rastlino, kakor odseva iz Bernekerovega »*Strohblume*, *Sandruhrkraut*«. To je po Brockhausu l. c. VIII 364 *helichrysum arenarium*, ki se nemški imenuje »*Sandstrohblume*, *gelbe Strohblume*, *Sandruhrkraut*«, pa tudi »*Hasenohr*« in »gelbes Katzenpfötchen«, kar je v poljščini po Konarskem l. c. str. 410 enako *kocanki žolte* ali *kocie łapki* (t. j. »mačje tačice«). Označena je rastlina kot »filzig-seidenhaarig«, pri Hegiju l. c. str. 471 »Stengel... krautig... weisswollig. Laubblätter flach, beiderseits seidig-grauwollig.« Pač pa zraste po Brockhausu l. c. VII 447 *gnaphalium silvaticum* »steif aufrecht... mit unverzweigten, rutenförmigen Stengeln«, kar je pri Hegiju l. c. str. 463 označeno »Wurzelstock walzenförmig, knotig, schief. Stengel aufrecht, kräftig, rutenförmig, einfach«. To bi moglo biti od Karłowicza s Poznanjskega navedeno »chodzila po boru, zbierala *koconki*

³⁰ Kott F., Česko-německý slovník I 715 (v Praze 1878); Rank J., Slovník jazyka českého i německého. Deváté vydání I 227 (Praha 1920). V novem, sedaj izhajajočem slovarju češke akademije O. Hujer - E. Smetánka - † M. Weingart, Příruční slovník jazyka českého II 175 (v Praze 1937) stoji: *kocan*, *kocanka* dial. »jiva«, *kociánek* bot. »protěž dvojdomá (*gnaphalium divicum*)«.

³² Tušek J., Schödlerjeva knjiga prirode IV 136 (Ljubljana 1875); Šulek B., Jugoslavenski imenik bilja str. 521 (Zagreb 1879); Hegi G., Illustrierte Flora von Mitteleuropa VI 1, str. 456 (Wien); Der grosse Brockhaus VII 447 (Leipzig 1930).

³³ Brückner A., Słownik etymologiczny str. 242.

(*kaczanki*)³⁴, kjer bi bil morda poleg dialektično se nahajajočega *koczan* sled tvorbe *kocěnz*. Tudi Rostafiński ima enkrat iz kataloga rastlin iz l. 1822. *koczanki* poleg *kaczanki* pod *helichrysum*; katera posebna rastlina pa je z imenom mišljena, ni razvideti, kakor podobno tudi ne pri imenih pod *gnaphalium*³⁵; dognati se zvečine ne da tudi narečje. *Kocanka*, *kocanki* »antennaria«, *kocanka*, *kocianka* »filago« pri Rostafińskem str. 658 i. dr. spadajo po Hegiju str. 455 sl. in 454 sl. v vrsto prvoimenovanih. Da pa se v dubletah s *c* poleg *č* verjetno krije *kocěnz*, podpira zlasti od Lindeja l. c. II 393 omenjeni pridevnik *kocankowaty* »knotig«³⁶ poleg rus. *почерпá* »knorriger Stamm«. Predpolagati mazursko *c* za *č* ali kaj drugega, kakšno zamenjavo kakor *kocanka* za *kočanka* pod vplivom **kočj-*>*koc-*, za to ni prave opore, dasi ohranitev tvorbe *kocěnz* le v izvedenkah poleg *koczan* nedvomno preseneča.

Tvorbo *kocěnz* nahajamo tedaj le v slovenščini in kajkavščini in njen sled še v poljščini (v češčini je za *kočanъ-kocěnz* izraz *koštial*, izvedenka iz *kostъ*). Z ozirom na poljščino bi bilo treba staviti *kocěnz* v starejšo slovanskodialektično dobo, primorani bi pa bili potem iskati vir za *c* v naslonitvi na obliko z drugo regresivno palatalizacijo kakor loc. sing. *kokočj>*kocě ter bi tvorba tako ustrezala nekako samostalniku *prvěnzьcъ*, steksl. *првѣнцъ*, iz prislova *prvě s pripono *-no-*. Najlaže bi seveda razložili *kocěnz*, ako bi videli v izrazu isto besedno tvorbo, kakor jo predstavljata redka litavska snovna pridevnika s pripono ali boljše s t. zv. konglutinatom *-oĭno-*: *avižainis* »ovsěn« k *avižà* »oves« in *lašinainis* »iz slanine« k *lašinaĩ* plur. t. »slanina«. Prim. tudi prus. *deynayno* fem. »danica« k *deina* »dan«.³⁷ Zdi se, da je to najverjetnejša domneva o postanku *kocěnz* poleg *kočanъ*, vendar je prav, da se ogledajo tudi vse druge možnosti. Sicer glej še doli o besedi *locěn*. Za slovenščino in kajkavščino lahko trdimo, da je *kocěn* nadomestilo za opuščeno *kočan*, pa naj so bili temu povod homonimi, kakor *kočan* ali južvzhštaj. *kočanjak* od *kōča*, ali pa podobno izenačenje končaja *-an* z *-en* pri snovnih pridevniki, ki je tako isto omejeno na slovenščino in kajkavščino, medtem ko je v ostali srbohrvaščini ohranjeno *-an*: steksl. *дрккнъ* poleg *оушнннъ* »usnjên«, shrv. *drven* (o *-en* gl. doli) poleg *kōžan*, *rāžan*, *vōžtan* itd. proti sloven. *drevên*, *drvên* in enako *ržên*, *voščên* itd., kajk. *dreven*, *drven* in enako *heržen*, *voščen*.³⁸ Sloven. *ę* namesto *e* iz *ě* ni morda refleks prvotnega nosnega *e*, temveč kakor v srbohrvaščini, tudi jekavščini, *e* pripone *en* po pridevniki, kakor shrv. *črven*, *zēlen*, *stūden* i. pod.³⁹, le da je ostal

³⁴ Karłowicz J., Słownik gwar polskich I 390 (Kraków 1900). — Słownik języka polskiego Kryńskega A. - Karłowicza J. - Niedźwiedzkega mi ni bil dostopen.

³⁵ Rostafiński J., Słownik polskich imion ... roślin str. 658, 299, 289 (Kraków 1900).

³⁶ Enako Booch - Arkossy F., Słownik polsko-niemiecki, 6. izdaja I 182 (Leipzig).

³⁷ Brugmann K., Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Zweite Bearbeitung II 1, str. 279 (Strassburg 1906); Wiedemann O., Handbuch der litauischen Sprache str. 262, 295 (Strassburg 1897); Kurschat F., Litauisch-deutsches Wörterbuch str. 34, 221 (Halle 1883).

³⁸ Belostenec I., Gazophylacium illyrico-latinum str. 86, 69, 126, 575.

³⁹ Leskien A., Grammatik der serbokroatischen Sprache I 312.

stari naglas od pripone *-ěnz* s padajočo intonacijo, a z ozkostjo *e*; prim. tudi sloven. *stržěn* poleg *kocěn*. Tudi rusko posplošeno *-an-* za *-en-* ni iz *-en-* po primerih kakor *kaměnz iz *kamen-nz, proti čemur se je izrazil Brugmann⁴⁰ in govori tudi steksl. *камѣнь*, temveč je po analogiji preneseno *-an-*, čeprav že v stari dobi pred XI. stol., danes *деревянный* kakor *ржаной*.⁴¹ Ista analogija je v lužiščini, gluž. *drjewjany* kakor *ržany*, dluž. *dřewjany* kakor *kožany*. V poljščini je tudi preglas *ě>a* pred trdimi soglasniki vedel k splošnemu *-an-*, *drzewiany* kakor *ržany*. V češčini se je nasprotno posplošil *ě*, ki je nastal tudi iz *a* po preglasu pred mehкими soglasniki, *rženyj* kakor *dřevěnyj*. Bolg. *-en* je lahko *-ěn*, moglo bi pa biti celo posplošeno *-en* kakor v slovenščini in deloma srbohrvaščini.

Tudi za zameno *č-c* nahajamo zlasti v slovenščini in kajkavščini neke paralele. Miklošič navaja v etimološkem slovarju str. 165 pod *lenk-* 1. sloven. *locěn*, *locěnj*, *locanj* »Bogen, Dohne, vkrivljena palica pri pletenicah, koših« ter *lčěn*, *lecen* iz *locěn* »Schlinge«. Po Pleteršniku je *locěn* vzhodnoštajersko in isto kakor *lócən* »gebogener Stab« i. dr. Pravopis str. 114 omenja *lócen*, gen. *locna* »lok, krivina«, *lócnat* in *locánja* »košarica«, *locnjáča*. Šuman je v oddelku o besedotvoritvi postavil *lčěn* poleg *kocěn*.⁴² Iz drugega slovanskega jezika ni znana taka tvorba. Ako bi ji hoteli pripisovati starost, potem bi bila seveda še bolj podprta gori izrečena domneva o zvezi z litavskimi snovnimi pridevniki na *-ānis*, le da bi za *kocěn*, *locěn* kot pomen prišlo v poštev »iste vrste, narave, kar označuje osnovna beseda«. Prim. rus.-cksl. *цѣпанъ* »rigidus« (Miklošič Lexicon str. 1108), v kontekstu *цѣпанънъ непокорный родъ Болгарскыи* (Sreznevskij Материалы III 1460) in rus. *цѣпенѣть* »erstarren, starr werden« (Pavlovskij str. 1715). S slovenskega stališča je lahko najti oblike istega korena s *c*, kakor iter.-impf. *lěcati* »biegen«, *lěcati komu* »Schlingen legen« i. dr. (Pleteršnik str. 504). V besedi *rócelj*, gen. *róclja* »roča, ročaj« (Pravopis str. 215), shrv. (Srem) *rúcelj* »Sensengriff« (Karadžić str. 678 in 9) k *róka - rúka* je nedvomno poznejša naslonitev na oblike s *c*. Zamenjava *k-ě-c* v izvedenkah iz istega korena je še v zavesti jezikovnega stvarjanja. Prim. nasprotno analogijo po *ručka* i. pod. v češ. *kočka* iz *kocka* <*kočivka »mačka«, *svička* iz *svička* <*světivka i. dr. Kajk. *kocet* »ščetina« (Belostenec str. 172) poleg shrv. *kóčēt* »debela, ostra dlaka« (akad. Rječnik V 141) kaže na zvezo s *koc*, *kocina*. Sloven. *kócelj - kócel*, shrv. *kocalʹ*, *kocelʹ* istega ali podobnega pomena kakor *kocěn* more imeti *c* le od te zadnje besede. Ker pa ta, kakor izpričuje ime znanega geografa in kartografa *Kocena*⁴³ (prim. češ. *Košál*), lahko služi tudi kot priimek, bi moglo to veljati prav tako za *kócelj*, kar se je res tudi homonimno, oziroma podobno našlo, po Grivcu (str. 226) v Hinjah v Suhi

⁴⁰ Brugmann K., Grundriss II 1, str. 282.

⁴¹ Шахматовъ А., Очеркъ древнѣйшаго періода исторіи русскаго языка str. 6 sl., 117 (Энциклопедія славянской филологіи вып. 11. 1. Петроградъ 1915).

⁴² Šuman J., Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni str. 232 (v Ljubljani 1881).

⁴³ Slovenski biografski leksikon I 480 (v Ljubljani 1925–32). — O doli imenovanem češkem krajevnomu imenu vasi Kocelovice, ki ga F. Palacký, Časopis Českého Museum VIII 410 (1834) izvaja iz osebnega Kocel, gl. tudi Ottův Slovník Naučný XIV 477.

krajini za hišo »pri Koclju« in po Budmaniju (akadem. Rječnik V 139) *Kòcel'*, gen. *Kocèl'a*, v Dubrovniku. V »Slovincu« od 1. oktobra 1938 se poroča, da je v Vodicach umrl *A. Kocelj*. V Kamniku se pravi pri neki hiši »pri Kecalnu«. Iz Trzina sem poznal ok. 1900 dijaka *Kcela* (prim. to ime tudi v Koledarju družbe sv. Mohorja za l. 1900, str. 79, iz Mengša), a v Ljubljani je bil mestni učitelj *Kcelj*. Kot krajevno ime je po akademičnem Rječniku l. c. *Kocel'* v Užiškem in *Kocel'ovo*, *Kocel'eva* v Šabačkem okraju. Po Jungmannu II 92 lahko navedem še *Kocelovice* fem. plur., ime vasi na Češkem.⁴³ Toda ta imena, katerih neka Jagić končno omenja, kolikor jih je v akademičnem Rječniku, ne morajo biti enoznačna kakor *Kocen*. Sama ne dokazujejo ničesar, ker je treba njih poreklo posebej dognati; opirati se nanje, je petitio principii. Budmani sam veže dubrovniško osebno ime in srbsko krajevno *Kocel'eva* s *kòcel'* 2. »stipsa« (t. j. »galun«); imena kakor *Kecelj-Kcelj* so seveda naravnost odsev stvnem. *Chezil*. Možnosti postanka za sloven. *Kocelj* so pa poleg omenjene najverjetnejše lahko še druge, a za staro slovaško ime *Kocvl'v* je vrh tega pretresti tudi tvorbe s pripono *-vl'v*, o čemer glej doli, ne glede na to, da se že po pomenu enako *kocen* samo po sebi slabo prilega za ime vladarjevega sina.

Skoraj sočasno z Jagićem nahajamo omembo o imenu *Kocvl'v* pri Pastrnku popolnoma v smislu Jagićevem: slovo *kocel'*, *kocal'* žije dosud v slovinštine a srbo-charv. a znamená »ocas, konec, cop, lodyha« (t. j. »rep, konec, kita, steblo«).⁴⁴ F. Kosu v Gradivu je ime slovansko; sklicuje se na slovensko *kocelj* kot občno ime in kot priimek ter Jagića.⁴⁵ Temu nasprotno smatra J. Melich⁴⁶ slovansko poreklo imena za negotovo, za kar se sklicuje predvsem na Grienbergerja (gl. gori). V madžarskem viru iz leta 1162. nahajajoče se ime *Kacil*, v XIII. stoletju v obliki *Kecil*, je po Melichovem mnenju v zvezi s panonsko-slovenskim knežjim imenom. Sicer še podrobneje razpravlja o oblikah imena v nemških in madžarskih virih. Na starovisokonemški vir imena je opozoril tudi W. Schmid o priliki študije o stari utrdbi *Katzelwehr* pri Lipnici.⁴⁷ On misli, da je dal Pribina svojemu sinu

⁴⁴ Pastrnek F., Dějiny slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda str. 67 (v Praze 1902). — Naj dodam tu tudi pripombo o etimologiji od Pastrnka rabljene besede češ. *ocas* »rep«, ki jo Miklošič v etimološkem slovarju str. 219 in J. Holub, Stručný slovník etymologický jazyka československého (druhé vydání, str. 178, v Praze 1937) smatrata za temno. Miklošič navaja izraz pod *očesъ* »cauda«. Toda hrv. *ocas* poleg češ. *ocas* govori za prv. **ot-ias-*, tvorjeno kakor *poiasъ*, prim. lit. *aijuostis* »losgürten« (M. Niedermann i. dr., Wörterbuch der litauischen Schriftsprache, str. 47, Heidelberg 1926). Podobne izglagolske tvorbe za »rep« so še čksl. *очесъ* in *ошибъ* i. ter polj. *ogon*.

⁴⁵ Kos F., Gradivo II 115. Prim. tudi gori njegov spis »O osebnih imenih pri starih Slovencih« (Letopis 1886).

⁴⁶ Melich J., Szláv Jövevényiszavaink I 2 A magyar nyelv keresztény terminológiája (Budapest 1905, str. 116).

⁴⁷ Schmid W., Beiträge zur Geschichte der frühmittelalterlichen Besiedlung der Steiermark str. 31 (Festgabe des Historischen Vereines für Steiermark für A. Luschin-Ebengreuth. Zeitschrift des histor. Vereines für Steiermark XVIII. 1. Graz 1922): »Priwina hat als Freund deutscher Kultur seinem Sohn einen deutschen Namen gegeben, und die Deutungen, ... als slawischen zu erklären, sind unzulänglich.« — Förstmann l. c. str. 360 sl.

pri krstu nemško ime *Chazili*⁴⁷, ki je okrajšava iz *Kadaloh*, kakor je n. pr. od stvnem. *Fridrich hypocoristicum Fritto>Fritz*.⁴⁸ Tej razlagi bi po *Hauptmannu* »vsekakor morali dati prednost«, če bi bilo gotovo, da je pomenil *Kocelj* v devetem stoletju res samo »debeli konec, steblo, membrum virile«. ⁴⁹ V zvezi z imenom nekega grofa *Chaczellin* iz XI. stol. in drugih plemenitašev tega imena na slovanskih tleh se je že *Krones* po *Andresenu*, *Die altdeutschen Personennamen* str. 61 (Mainz 1873) odločil za izvor iz *Chadaloh* preko hypocor. *Chazzo* k demin. *Chaczellin*, »ako se noče misliti na psovko *chazza* = *Katze*«. ⁵⁰ L. 1933. se je dotaknil postanka imena *Kocel*'s *Weingart*.⁵¹ On dvomi, da bi bilo slovansko. Južnoslovanski izrazi, ki po glasovih napominjajo *Koceljevo* ime, po svojem pomenu ne gode, da bi se iz njih izvajalo ime kneževega sina in naslednika: bili bi to preje zasmehujoči vzdevki. Za pojav *c*, smatra, ni nikakršnih pogojev. Zato bi bilo misliti najprej na germanski vir. Končno je prof. *Grivec* l. c. str. 27 izrazil mnenje, da bi *Kocelj* moglo biti ljubkovalno ime in pomeniti *kodrček*. To je seveda, kakor je bilo gori pojasnjeno, a glej tudi še doli, nemogoče. Sicer poroča *Grivec* na str. 226 sl. o dosedanjih razlagah, pa misli, da »dejstvo, da je to lastno ime še danes ohranjeno med Slovenci, Hrvati in Srbi, odločilno govori za slovanski izvor«. Kako pa prav ta imena, ki niti niso po tvorbi istovetna, ne morejo dokazati ničesar, kako je to prav za prav *petitio principii*, sem pokazal tudi že gori. V *Glasniku Muzejskega društva XIX.* 151 sl., 157 (1938) v dodatkih prof. *Grivec* sam opušča mnenje, izraženo v knjigi, in pripušča skrajšano obliko za *Kadaloh* z opozoritvijo, da je tudi narobe *Arnulfov* sin po botru prejel slovansko ime *Zwentibald*, t. j. *Свѣто-ръкъ*.

Da je bilo *Koclju* ime *Kocen*, bi ne bilo nobenega dvoma o slovanskem poreklu imena; mislim pa, da bi bil takšen priimek, četudi morda v deminutivni obliki, ki pa bi jo bilo treba šele ugotoviti, za knezovega sina kaj malo verjeten. Toda ne le psihološki moment govori proti temu, tudi jezikoslovni odklanja za dobo pred IX. stol. tvorbo *s c* po *kocen* in s sufiksom *-el*'s. S tem sufiksom imamo iz starejšega časa sploh le en primer rus.-cksl. *обидѣль* »qui iniuriam infert«⁵², kar je po pomenu nomen agens. S tem bi lahko primerjali sedanje redke tvorbe iz glagolskih korenov, kakor n. pr. sloven. *bōdalj* (*Levstik ježevi bodlji*), shr. *bōdalj*

⁴⁸ Podatek prof. *J. Kelemine*. Prim. tudi *Loewe R.*, *Germanische Sprachwissenschaft*. Dritte Auflage str. 85 sl. (Sammlung Göschen No. 238. Berlin-Leipzig 1918).

⁴⁹ *Hauptmann L.*, *Mejna grofija spodnjepanonska* str. 321 in 354 (Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede I 311. Ljubljana 1923).

⁵⁰ *Krones F.*, *Die deutsche Besiedlung der östlichen Alpenländer insbesondere Steiermarks, Kärntens und Krains* str. 376, 419, 471 (Stuttgart 1879). Prim. k temu še *Tangl M.* v *Archiv für österr. Geschichte XII* 127 in *Witte H.* v *Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung. V. Ergänzungsband* str. 425 (Innsbruck 1896—1903).

⁵¹ *Weingart M.*, *Pribina, Kocel' a Nitra v zrkadle prameňov doby cyrilometodejske* str. 330 sl. (Riša vel'komoravská. V Prahe 1933).

⁵² *Miklošič*, *Stammbildungslehre* str. 114; *Vondrák W.*, *Vergleichende slavische Grammatik*. Zweite Auflage I 575 (Göttingen 1924); *Срезневскій*, *Материалы* l. c. II 504.

»herbae genus«, bolg. бодѣл, plur. бодѣи, »bodica«. Te vrste stara tvorba bi se od **kok-*, **koc-* po glasoslovnih zakonih morala glasiti *kočvľ. Pač pa se je sufiks *-ila* razvil do velike produktivnosti v germanščini in posebno še starovisokonemščini, kjer ne tvori samo nomina agentium in instrumentorum, temveč zlasti tudi deminutiva in hypocoristica. Za zadnje prim. got. *Wulfila*, stvnem. *Wolfilo*, stgerm. *Attila*, stvnem. *Ezzilo*, z razširjenjem sufiksa stvnem. *chindili(n)* »Kindlein« itd.⁵³ Tvorbo *kocelj* iz *kocen* moramo smatrati za poznejšo in jo prišteti k številnim besedam s pripono *-elj*, ki je pri Slovencih prevzeta od Nemcev ter se silno razširila, a je pri drugih Slovanih, zlasti severnih, te vrste, kakor se je lahko prebrati iz Miklošičeve Stammbildungslehre str. 114, sploh ni, zlasti še v slovaščini začetka IX. stol. V mnogo manjšem obsegu je najti to le še v srbohrvaščini, kjer nastopa zvečine v obliki *-el'*⁵⁴, ki se je pač iz kajkavščine z *v* > *e* razširila. Srednji starovisokonemški *l* je za Slovane zvenel mehko (prim. *korľ < *Karl ali nem. *Griffel* — rus. грифель). V nekaterih redkih primerih je sloven. *ə* seveda lahko sekundarni gibljivi vokal pred staro pripono *-ljo-* kakor v *kašelj* < *kašľ < **kuš-ljo-* i. pod.⁵⁵ O čestih imenih, kakor *Ahacelj*, *Francelj*, *Gustelj* itd. ni treba niti govoriti, pristavljam le, da je tu in sicer navadno oblikovanje roditelja na *-eljna* tudi iz nemščine. V slovenskem pravopisu (1935) je navedenih okrog devetdeset besed z novim sufiksom *-elj*, med katerimi je cela vrsta tujk, kakor *butelj*, *čavelj*, *datelj*, *firkelj*, *frakelj*, *frigelj*, *kegelj*, *krempelj*, *krevelj*, *macelj*, *muželj*, *nikelj*, *nudelj*, *parkelj* 2, *pecelj*, *porajtelj*, *potašelj*, *rajtelj*, *rkelj*, *šapelj*, *šarkelj*, *škratelj*, *špargelj*, *štekelj*, *strukelj*, *žajbelj* in mn. dr., tako da je precej nad tretjino besed s pripono *-elj* sploh tujih. Njim naj se primerjajo česte starovisokonemške tvorbe na *-il*, kakor *driscil*, *grebil* (prim. sloven. *žebelj*), *griffil*, *grindil* (prim. sloven. *gredelj*), *gurtil*, *chegil* (sloven. *kegelj*), *chnuttil*, *chrowil* (sloven. *krevelj*, tudi ime), *meizil*, *sceffil*, *slegil*, *stempfil*, *stôzil*, *wirbil*, *zugil* itd. Po takih primerih je prešla raba sufiksa *-il* > *-elj* z označbo orodja, posode, mere, oziroma dela, kosa orodja ali drugega predmeta, posebno telesa i. dr. tudi k slovanskim korenom, kakor n. pr. *bradelj* (pri sekiri mesarici), *čevelj*, *hrakelj*, *hripelj* (hrustanec med nosnicami), *krhelj*, *rogelj*, *smrkelj*, *uhelj* itd. Take vrste tvorba, ki se ji da lepo primerjati še *štrcelj*, po Pleteršniku »ein dünner, hervorragender Stumpf eines Bäumchens, Astes oder Stengels, der in der Erde steckende Rest des Krautstrunkes«, je tudi sloven. *kocelj* poleg *kocen*, a slovaško je že zbog nedostatka sufiksa nemogoča. Na tuji zvok imena *Kocvľ* kažejo tudi, kakor smo videli, slučaji izpremenjene ali pa pokvarjene pisave v cerkvenoslovanskih spomenikih. Zanimiva je v ruskih zamena *-vľ* s sufiksom *-vľ*, s katerimi so tvorjeni taki stari splošnoсловanski izrazi za živa bitja kakor *orvľ*, *kozvľ*, *vyžvľ*, tudi

⁵³ Brugmann, Grundriss II 1, str. 375 sl.; Kluge F., Nominale Stammbildungslehre der altgermanischen Dialekte str. 26 sl., 29, 11 sl., 42 sl.

⁵⁴ Prim. Iveković F. i Broz I., Rječnik hrvatskoga jezika I 109 (Zagreb 1901). — Kaj si je mislil Daničić Đ., Korijeni str. 228 (Zagreb 1877) »značenje vrtjeti prelazi u miješati: kôcelj«, ni jasno.

⁵⁵ Breznik A., Slovenska slovnica. Četrta izdaja str. 163 (Celje 1934) tega pod pripono *-elj* ne loči dalje.

pěťolъ (shrv. *pijětao*) i. dr.⁵⁶ in z njimi tudi stara izposojenka *osolъ*. Izrazi za predmete s tem sufiksom, kakor je stara izposojenka *kotolъ*, se zde praviloma tuji. Prim. tu tudi dubleto sloven. *kocel* poleg *kocelj*.

Pri razlagi imena *Kocel*'s se vse preveč upošteva le južnoslovansko jezikovno gradivo ter skoro pozablja, da je bil nosilec imena vendar Slovak. Zato smo upravičeni vprašati se, ali ni morda možnost razlage iz zahodne slovanske, ali ne tiči v *c* zahslovan. *tj* > *c*. Kakor je pri Slovencih znan priimek *Maček*, tako bi mogel biti tudi pri Slovakah *Kocúr* ali kaka druga izvedenka od *kotj > *koc*-; *kocúr* predpolaga namreč kot avgmentativ in obenem gramatična motio femininum *kotja > *koca (enako kakor *kočka* za *kocka i. dr.). Tvorba z *-ol*'s kot deminutivnim ali hipokorističnim sufiksom pa bi zopet ne prihajala v poštev, ker je ta sufiks germanski in bi tako imeli prav za prav stvnem. demin. *chazzila > *Kätzlein* < h *chazzá*, kakor je *chizzila* > *Zicklein* < h *chizzi*, v moški obliki. Toda tudi kot priimek je *Kocel*'s takega postanka očitvidno nemogoč. Ne preostane torej drugega, nego vezati ime panonskoslovenskega kneza *Koclja* s staro-visokonemško, še sedaj pri Slovencih često se nahajajočo, zlasti pa še tedaj dobro znano in rabljeno hipokoritično obliko *Chozil* poleg *Chezil*, kakor je v *Conversio* petkrat poleg enkratnega *Chozil* in tudi drugod še napisano, k isto tako tedaj dobro znanemu in rabljenemu imenu *Chadaloh*.⁵⁷ Iz l. 802. se poroča, da sta bila *Cadaloc* in *Goterhammus*, mejni grof Vzhodne marke, ubita od Obrov (Kos F., *Gradivo* II 9, šte. 10). Med l. 799—819 je tudi na panonskih tleh igral važno vlogo mejni grof fur-lanski *Cadolaus-Cadolah*.⁵⁸ Pri Konstantinu Porphyrogenetu se nahaja to ime v obliki *Koçç(λ)ov*, torej s *c*. Okoli X.—XI. stol. je mnogo govora o nekem zagonetnem slovenskem grofu *Chazzellinu*, ki je bil že gori omenjen (prim. *Krones* l. c. str. 471 i. dr.). Kako pa je bil *Koclj*ev oče *Pribina*, ki je bil najbrž skupno s sinom krščen ok. l. 833. v *Traismauern*⁵⁹, odvisen od Nemcev, nanje navezan in z njimi tudi v prijateljskih odnošajih, uči zgodovina. Doma na Slovaškem je imel sin pač kakor oče tudi slovansko ime. Primeri z obojnimi se najdejo n. pr. v X. stol. po l. 954. »*quidam nobilis vir Tessina cognomine Rapoto*«. ⁶⁰ Vsekakor se ime *Kocel*'s po svoji tvorbi ne da izvajati niti iz praslovanščine, niti iz slovaščine; jezikovno ji je vtisnjen tuj pečat, a vse navidezne možnosti razlage slovanskega izvora se, ne glede že na nemogoče priimke po pomenu, pri podrobnem pretresu razblinijo v nič, pač pa je pri Slovencih še danes vse polno iz stvnem. *Chazil-Chezil* izviraajočih imen, ki z imenom kneza *Koclja* po vsej verjetnosti nimajo nobene neposredne zveze. Dasi pa je *Kocelj* v nemškem okolju prejel svoje ime, je gotovo njegova velika zasluga v slovanski kulturni zgodovini, da se je zavzel za Metodija in na-

⁵⁶ O sufiksu *-olъ* prim. *Schulze* W. v *Jagičevem Zborniku* str. 347 (Berlin 1908).

⁵⁷ *Förstemann* l. c. str. 360 sl., 363.

⁵⁸ *Kos* F., *Gradivo* II 19 sl., šte. 23; str. 46 sl., šte. 50; str. 48 sl., šte. 52; str. 50 sl., šte. 57; str. 57 sl., šte. 62; str. 68, šte. 78.

⁵⁹ *Kos* M., *Conversio* 73 sl.

⁶⁰ *Kos* F., *Gradivo* II 388, šte. 497; *Miklošič*, *Personennamen* l. c. str. 109 sl.; *Kelemina* J., *Словеначко-немачки односи у средњем веку* str. 8 (Страни преглед 1937).

daljevanje dela obeh slovanskih apostolov ter tako preprečil, da se ni že v samem začetku prekinilo. Naj je tudi zveza kneza Koclja s tem delom, zaradi katere je celo padel kot žrtev (prim. Žit. sv. Met. 10. pogl. и тако и поустниша — scil. Мѣродина королѣви епископѣ — рекъше Коцклоу: аще сего имашн оу себе, не извоудеши насъ добръ), trajala le kratko dobo (867—ok. 874), je njegova soudeležba povsod v starih slovanskih virih častno zabeležena, kakor je razvidno iz mest, omenjenih v začetku razprave. Ne more biti dvoma, da pripada njegova osebnost krogu največjih mož slovanske kulturne in politične zgodovine, ako je seveda ne motrimo s tujimi očali. Vse to pa je podrobno in s toplim čustvom poudaril in obrazložil v svoji zanimivi knjigi profesor Fr. Grivec.